

Van tortelduif tot zomertortel (1)

Streptopelia turtur (Linnaeus 1758)

door Louis Gonnissen

Heel lang geleden, nog voor mijn sprookjestijd kapot geschoten werd in de tweede wereldoorlog, leefden heel veel tortelduiven in de velden rondom de dorpen en dicht bij de boerderijen in de boomgaarden. Men zag ze ook op de kerkhoven en in de kleinere parken van de dorpen en de steden. Alleen wie goed keek en alert genoeg was, zag ze voorbijvliegen, snel in rechtlijnige vlucht. Ze schenen op te lossen in de hemel.

Ze bouwden een onopvallend nestje, eigenlijk een klein doorzichtig platformpje. In opgeschoten hagen, in de takken van appelboompjes, in de sparren vonden wij hun platformpjes, gebouwd van enkele korte, fijne twijgjes over elkaar gelegd. De twee witte eieren waren heel duidelijk zichtbaar doorheen de bodem van het nestje van niemandal.

Als we naderden vloog de broedende duif onhoorbaar weg. Voor de mensen van toen bestond er maar één soort tortelduif, zelfs de verkorte naam tortel was nog niet in zwang.

Tegen het einde van de zomer vormden deze tortels grote groepen van wel 60 stuks en meer. Die liepen samen op het veld nauwelijks of niet zichtbaar van boven of van opzij. De grootste verzamelaars waren de erwtenvelden, want erwten vormen een lekkernij voor de tortelduiven. Wij leerden de oude duiven herkennen aan hun halsvlek die nog ontbrak bij de jongen. Ze waren uiterst goed gecamoufleerd en daarbij ook nog zeer oplettend en uiterst schuw. Pijlsnel konden ze opvliegen en uit het zicht verdwijnen. Het was alsof de lucht ze opnam, alsof ze oplostten in de wind.

De oorlog ging over ons heen en de tortelduiven verbleven nog heel talrijk in onze velden tussen eind april en eind augustus. Van de trekvogels zijn ze bij de laatste om hier toe te komen en bij de eerste om te vertrekken. Ze verblijven hier slechts een viertal maanden. En dat zijn de maanden waarin de duivekervel (*Fumaria officinalis*) bloeit en zaden geeft. Deze 10 tot 50 cm hoge plant komt dan algemeen voor op de akkers. Ze is te herkennen aan de blauwgroene bladeren die verdeeld zijn in fijne slippen. De bloempjes zijn roodachtig en bovenaan de stengeltop zijn ze donkerrood. Onze verre voorouders kenden reeds een verband tussen deze plant en de duiven zoals blijkt uit de naamgeving. De duiven zouden verlekkerd zijn op de blaadjes van de plant en nog meer op de zaadjes.

Nu, meer dan een halve eeuw later is hun oude biotoop, het open landschap met bosjes, boomgaarden, struiken en hagen erg afgenomen. Maar toch zijn er nog vele tortelduiven te bespeuren in het landbouwlandschap, in de heide en moerassen, de palmbosjes en de wijn- gaarden. Overal in heel Europa vanaf de Middellandse Zee tot 60° noorderbreedte. Onder- tussen is de tortelduif wel van naam veranderd door de gewijzigde omstandigheden waarin ze terecht kwam.

Nog in 1962 gebruikte J.E. Sluifers in het *Prisma Vogelboek* de naam tortelduif (*Streptopelia turtur*). Tortel en turtur zijn klanknabootsingen van hun eentonige gekoer: 'toerr-toerr'. Toen in de vijftiger jaren de Turkse tortel op het toneel verscheen en aansluiting zocht met de mensen, terwijl de aloude tortelduif altijd menselijk contact vermeden had, begonnen de mensen te spreken van de inheemse en de Europese tortel in tegenstelling tot de Turkse. De oude naam tortelduif verdween uit de boeken in de zeventiger jaren en de benaming Europese tortel kwam alom in zwang. Nu, in de laatste uitgaven van de vogelgidsen, wordt terecht de naam 'zomertortel' algemeen gebruikt, omdat deze tortel slechts enkele maanden in de zomer aanwezig is, terwijl de Turkse tortel hier het hele jaar verblijft.

Alle vogelgidsen geven aan dat de zomertortel een algemene broedvogel en doortrekker is in onze streken (België en Nederland) en overal in Europa. De broedduur bedraagt 14 dagen en de jongen blijven ongeveer 3 weken op een platformpje zitten. Ze vallen er niet doorheen omdat ze met hun uitwerpselen, die aaneendrogen, de schamele nestvloer versterken en als het ware betonneren. Ze komen van Afrika naar hier om één broedsel groot te brengen en om daarna weer af te reizen naar Noord- en West-Afrika, meer speciaal naar Soedan. Ze ruïen in hun winterkwartieren, het warme Afrika. Omdat ze in Ghana sterk verminderd zijn, werden ze nog maar pas op de bijlage A van Verordening (EG) nr. 338/97 geplaatst door Verordening (EG) nr. 2307/97, en worden streng beschermd zoals de uilen en de dagroofvogels. Er zijn dus documenten van de Europese gemeenschap vereist die alleen geldig zijn in de Europese gemeenschap (nog algemeen CI- TES-papieren genoemd) voor wie deze duiven in bezit wil houden.

Tekening: I. Tresinie

Ze dienen eveneens een steekkaart te hebben en ingeschreven te zijn op een inventaris. Het ouderpaar dient ook te worden ingevoerd in een databank, evenals de jongen wanneer zij van eigenaar veranderen. In Nederland mag men deze vogel houden, mits geringd met een goed passende vaste voeding en afkomstig uit legale kweek. Bij overschrijding van de Nederland-Belgische grens is CITES nodig.

Deze tortels zijn ook gemakkelijk te kweken, zoals de meeste tortelsoorten. Bij de kwekers ruien ze gedurende de winter. Ze vertonen geen trekdrang in de herfst, maar in het vroege voorjaar gedurende de maanden maart en april worden ze onrustig, vliegen rond in de volièrre en beginnen aan de nestbouw. Ze hebben al jongen wanneer de wilde soortgenoten hier aankomen. Jaarlijks drie nesten is dan ook geen uitzondering voor de tamme zomertortels. Sommige ornithologen hebben de trek van de tortels daarom ook tijdverlies en tijdverspilling genoemd.

De eerste kweekresultaten dateren al van juist na de tweede wereldoorlog. Ze werden behaald in Duitsland, Engeland, Vlaanderen en zelfs Frankrijk waar ze tot nu toe ook nog worden bejaagd.

In 1967 kweekte ik 6 jonge Europese tortels uit één ouderkoppel. Dat paar bracht dus 3 nesten groot in één broedseizoen. Bij vele kwekers heeft zich hetzelfde voorgedaan en het gebeurt nu nog regelmatig. Toch zijn er ook koppels die liever ruzie maken onder elkaar, mannen die de eieren uit het nest werpen of het wijfje niet laten broeden om opnieuw te kunnen paren en dan dadelijk weer aan een nieuw nest beginnen om het spelletje telkens te hernemen, een hele zomer lang. De kunst bestaat erin een zorgzaam, vruchtbaar paar te vormen, misschien best dat ze zelf hun partner mogen kiezen. Een harmonieus koppel broedt zeer vast, voelt zich niet gauw verstoord en brengt de jongen voorbeeldig groot.

De ouders en de jongen gedijen heel goed op het alom gekende tortelmenu dat bestaat uit allerlei kleine en gekapte zaden, in elke zadenhandel te verkrijgen. Indien de ouders onbetrouwbaar blijken, kan men met gemak de eieren toevertrouwen aan lachduiven. Spijtig, maar in Vlaanderen bezitten slechts enkele liefhebbers de nodige documenten om de mooie zomertortel te houden. Er was een tijd dat men ze nog mocht houden mits toelating en op dat papier stond het verbod ermee te kweken of ze tentoon te stellen. Dat was het gevolg van een dolgedraaide administratie.

Die ellende is nu voorbij en het is al mogelijk gebleken, vertrekkend van een kleine stam zomertortels voorzien van de nodige documenten, een sterke beloftevolle stand van wel 20 zomertortels te bouwen, behorend tot verschillende teeltlijnen. Deze tortels zijn tot nu toe slechts verspreid over een heel klein aantal liefhebbers, maar dat zal volgend broedseizoen zeker veranderen. Daartoe is een kleine speciaalclub gesticht die in de geest der wet en zonder overtreding de zomertortels als cultuurvogels alle kansen zal bieden.

Een aanverwante soort, de Oosterse tortel (*Streptopelia orientalis*), donkerder van kleur en groter van gestalte, mag volgens de laatste wetswijziging gehouden worden zonder papieren op voorwaarde dat ze geringd is.

(wordt vervolgd)